

האסתטיקה של משחק ההיגיון

סם רקובר: כלא המשאלות, הוצאת כרמל 2009 עמ' 276

כלא המשאלות הוא ספרו השישי של סם רקובר - שהוא פרופ' סם רקובר מן המחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטת חיפה. שתי העובדות האלה הן בנות משמעות - כתיבת ספרות בידי מי שעיקר עיסוקו בפסיכולוגיה ניסויית, וניסיון ספרותי שהגיע לכדי כתיבתם של שישה ספרים: ממי אתה מפחד דב (הקיבוץ המאוחד, 1990), לפני היות הליצן (ספריית מעריב, 1990), הלום בשלוש בלילה (כנרת, 1997), גזר הדין השלישי (אסטרוטוג, 2002), משחק הזוגות (ביתן, 2005), כלא המשאלות (כרמל, 2009).

ריבוי הכתיבה הזה בידי מי שמעולם לא היה מגדיר עצמו כ'סופר מקצועי', הוא בכל זאת משימה ספרותית מושכת תשומת לב. אף שאין המדובר בספרות עברית מופתית, כפי שאנחנו מכירים אותה מהכתבים הקאנוניים שלה מתחילת המאה ועד ימינו, בכל זאת מתגלית כאן תופעה מיוחדת של כתיבה שיש לה

אובססיה פואטית ואסתטית, אף ששני הערכים האלה רחוקים מאוד מאופק ההתעניינות של רקובר ככותב טקסט ספרותי. הכתיבה שלו בלתי מטאפורית, רחוקה מהמצאות פואטיות - או מה שקרוי בלשון אקדמית דוחה משהו: תחבולות פואטיות, ובכלל היא אינה נראית ככתיבה שבאה לספק תאוה רגילה של קורא ספרות ליופי לשוני, לכושר המצאה או לחישוב מועז של מצב קיומי או עמדה מטאפיזית. היא פועלת במודע מחוץ למרחב הציפיות המסורתיות של ספרות - ובמובן ידוע אני רואה אותה ככתיבת ספרות שנמנעת במודע מלהיות 'ספרותית'.

בהתרחקות מן המסורת הסגנונית של הבדיון הספרותי, רקובר בחר לעצמו נתיב ברור מאוד של כתיבה המתמסרת ללוגיקה החמורה של העלילה, כלומר להסתכלות ביחסים שבין 'תבניות מתמטיות ריקות' לבין התכנים שהן מעבדות כשהם נוצקים לתוכן. לכאורה נראה כי רקובר פוסע בנתיב המוכר של ספרות משחקי ההיגיון או ה"NonSense" של המספרים המשווים לואיס קרול (אליס בארץ הפלאות) או אדוארד ליר (מחבר החמשירים הידוע) שהם הכתבים המובהקים ביותר של הבדיון הלוגי, אולם דווקא הפנטסטיות הספרותית של שני אמנים אלה (שעליהם ראוי היה אולי להוסיף גם את 'ההומוריסטן השחור' הגרמני כריסטיאן מורגנשטרן בשידי גרדום שלו) רחוקה מרקובר, באשר הוא

יובל גלעד

*

קניון ריק
בשבת בבקר
צער אינסופי
מרחף בחלל
בו אתה מחכה
מול מזרקה
עם בנה הטבעי
עדין כנחר
לתחלת סרט

*

אקליפטוס זקן
מאבד הכרתו
בקניץ צמא כח
עד בוא עננים
חומלים על עץ
לא כל-כך יפה

*

כביש מהיר
נהר של זעם
עירוני שוצף
חתיכות פח
ממנע צער
חיים מהירים
נתיבי אילון
זרימה שקרית
תנועה עקרה
כאהבה חיה
בחלום לילי

*

רגישות
ריח גשם
קתדרלה
טבעית של
לפי פשוט
מענג יותר
מגוף תובע
עוד פרקן

*

זעם הגלים
על סופם הקרב
יפה ואלים
כמפלת סלעים
מתקפה סופית
על חוף מפקק
כבורא עולם
אגרוף מים
מוטח באויר
חסר-אונים וחי
כמו כוכב נופל

*

בערב חג
אתה בורח
לגן-צבורי
כי רך עצים
גורם לה
להרגיש שיך
יותר מצחוק
בני משפחה

תוכנם אלא הטעונונים ביחס לכדאיות לחיות נעשית למשעשעת ביחסיות שלה ובי'מופרכות המשכנעת' של העמדתם זה לצד זה. באופן מוזר גיבוריו של רקובר נראים כשונים לא בפסיכולוגיה שלהם, אלא בהתניה המשתנה שלהם לטיעונים לוגיים מתחלפים, בהתאם לטיעונים שיוצקים אליהם נסיבות משתנות של חיים. המשאלה - עיוורת ללוגיקה שבתוכה היא נתונה ומעתיקה את עצמה מ"גלגול לגלגול" - נעשית לקו חוסם במקום לקו פותח. האופק נעשה בכך למעגל סגור שבתוכו מתרוצצים העכברים המנסים שוב ושוב לפורצו - זהו "כלא המשאלות" שהאיור בסגנון הקומיקס האמריקאי (מעשה ידי אולגה אהרונוב) משדר אותו מעטיפת הספר כקוד מטאפורי מדריך.

השכלתנות בכתיבה של רקובר אירונית ומצחיקה משום שלעולם אינה דידקטית, ומשום שגם ללוגיקה של עצמה היא מתייחסת בחיוך משועשע של פרופסור מן המחלקה לפסיכולוגיה, שחצה כבר פעמים רבות דיין את חדר הניסויים של עכבריו המתרוצצים בכלא המשאלות שלהם, והוא יכול להיות אירוני למשאלות שלו עצמו. ❖

מבקש להתבונן בתבניות הלוגיות הפשוטות והמורכבות דווקא בהבנייתן בתוך המרחב הריאלי, והייתי אומר אפילו הבנאלי ביותר של הממשות הריאליסטית. במידה שסיפוריו של רקובר מפסיקים להיות ריאליסטיים, הרי זה קורה במקום שבו שורת ההיגיון נמתחת אל קצה גבול היכולת של הטקסט לשאת אותה כסיפור על הממשי - ושם דווקא היא מתחילה להיות משעשעת מאוד, ערמומית וחתרנית. ובכן, גם בלי לייחס לסיפורת של רקובר איזו עמדה ספרותית 'חשובה' מאוד בתוך הספרות העברית של ימינו היא מעניינת כפרויקט ניסויי, כדרך השמורה רק לכותב הוה, שמאמין - ובמידה רבה מאוד של צדק - באפשרות המשעשעת עד אין סוף שיש בכל עמדה שיש בה מידה רבה מדי של רצינות והיגיון. 'כלא המשאלות' הוא סיפור על מארס (לוחם דו-פנים), שמואס בקריירה שלו כמתאגרף ובוחר ל'התגלגל' בחיי הקריירה של איש סגל בחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת חיפה ואחר כך לחייו של פקיד ערייה. הביוגרפיה הפרטית של הכותב מספקת שפע של פרטים על שני העולמות הראשונים, אשר לא הנסיבות הריאליות משנות את